

Dioscorides'in De Materia Medica Adlı Eserindeki Tıbbi Bitkilerin Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki Güncel Kullanımlarının Araştırılması*

A Research on the Present Uses of the Medicinal Plants in De Materia Medica written by Dioscorides in Eastern Mediterranean Region

Serpil Demirci Kayıranⁱ

ⁱ Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Botanik AD.
<https://orcid.org/0000-0001-8340-3347>

Öz

Pedanius Dioscorides, MS XL yılında Anavarza'da doğmuş tıp hekimi ve eczacıdır. Dioscorides, İskenderiye ve Atina'da tıp eğitimi almış, Anavarza'da askeri hekim olarak görevlendirilmiştir. Dünyanın bilinen en eski sistematik tıp ve eczacılık kitaplarından biri olan De Materia Medica'nın yazarıdır. Beş ciltlik De Materia Medica adlı eserinde 600'den fazla bitkisel, 35 hayvansal ve 100 kadar da madensel drogun, botanik özellikleri, tıbbi kullanım amaçları ve şekilleri, yan etki ve dozajları gibi bilgilere yer vermiştir. Bu eser öncelikle Grekçe yazılmış, daha sonraki yüzyıllarda Latince, Süryanice ve Arapça dillerine çevrilmiştir. Bu çalışmada Dioscorides'in Materia Medica adlı eserinde yer alan drogların Doğu Akdeniz bölgesindeki günümüzdeki kullanımlarının karşılaştırılması araştırılmıştır. Yapılan incelemelerde Materia Medica'da adları geçen 131 tıbbi bitki türünün Doğu Akdeniz bölgesinde günümüzde de tıbbi amaçlarla kullanıldıkları belirlenmiştir. Tespit edilen türlerden 61 türün Materia Medica'daki kullanımlar ile aynı olduğu, 70 türün ise farklı amaçlarla kullanıldıkları görülmüştür. Bu çalışmada, T.A. Osbaldeston ve ekibinin tercüme ettiği "The Herbal of Dioscorides the Greek" adlı nüsha kullanılmıştır.

Anahtar sözcükler: Dioscorides, Materia Medica, Doğu Akdeniz, Tıbbi bitki

ABSTRACT

Pedanius Dioscorides, born c. XL AD in Anavarza, was a Greek physician, pharmacist, botanist. Dioscorides, trained in medicine in Alexandria and in Athens, appointed as a military physician in Anavarza. He was the author of the Materia Medica, that is one of the oldest systematical medical and pharmaceutical book in the world. In the Materia Medica (5 volumes) includes information such as botanical characteristics, and forms the purposes of medical use, side effects, dosage of more than 600 herbal, 35 animal and 100 mineral drugs. The book was primarily written in Greek, then it was translated into Latin, Syriac and Arabic languages. In this study, the present uses of the medicinal plants in the eastern Mediterranean region are compared with the Materia Medica written by Dioscorides. It is determined that, 131 medicinal plant species have been used in the eastern Mediterranean region today, they are also used for medical purposes and which of 61 species have been used same purposed with the Materia Medica, other 70 species have been used for different purposes. In this paper, "The Herbal of Dioscorides the Greek" translated by T.A. Osbaldeston and scientist group was used.

Key Words: Dioscorides, Materia Medica, Eastern Mediterranean, Medicinal plant

* Lokman Hekim Dergisi, 2019; 9 (2): 189-202

DOI: 10.31020/mutfd.519382

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 30 Ocak 2019; Kabul Tarihi - Accepted: 1 Mart 2019

İletişim - Correspondence Author: Serpil Demirci Kayıran <sdemirci@cu.edu.tr>

GİRİŞ

Pedanius Dioscorides MS XL-XC yılları arasında Anavarza (Kozan, Adana, Türkiye)'da yaşamış bir hekim-eczacıdır. Roma imparatorluğunda ordu hekimi olarak görev yaptığı sırada yaptığı seyahatler sayesinde birçok bölgeye giderek tıbbi bitkileri toplama şansına sahip olmuştur. Anadolu, Arabistan, Mısır, Kuzey Afrika ve Kafkasya'dan bitkiler toplamış, hastalıklarda kullanılan bitkilerin tanımlarını, kullanım şekillerini araştırmıştır. Dioscorides, Tarsus, İskenderiye ve Atina'da tıp eğitimi almış, çalışmalarında Tarsus'ta bulunan Alexandria kütüphanesini kullanmıştır. Günümüzden yaklaşık 2000 yıl önce (MS LXIV) "İlaçlar Bilgisi Üzerine" anlamına gelen "De Materia Medica" (Latince "Peri Hyles İatrikes") adlı eserini yazmıştır. Bu eser beş ciltten oluşmaktadır. Eserde 600 bitkisel, hayvansal ve mineral drog hakkında bilgiler vermiştir. Dioscorides bitki açıklamaları için basit botanik sınıflandırma kullanmıştır. İlk kitapta aromatik bitkiler, yağlar, merhemler, ağaçlar (ağaçlardan elde edilen usareler), reçineler, meyveler; ikinci kitapta tahıllar, baklagiller, ebegümeçigiller, turpgiller ve diğer bahçe otları, hayvansal droglar; üçüncü kitapta, tıbbi veya gıda amaçlı kullanılan kökler, meyve suları, otlar ve tohumlar; dördüncü kitapta ise narkotik ve zehirli bitkilere yer vermiştir. Son kitap olan beşinci ciltte üzüm, şarap ve minerallerle ilgili bilgiler anlatılmıştır. Bu eser VI. yy'da De Materia Medica adıyla Latinceye, daha sonra Latince çevirisinden Süryanice'ye çevrilmiştir. İslam Dünyasında Skoridos olarak bilinen Dioscorides'in eseri, Huneyn Bin İshak tarafından, IX. yy'da Kitabül Haşayiş adıyla Arapça'ya çevrilmiştir. İbni Sina tarafından yazılan El-Kanun Fi't-Tıbb kitabında Dioscorides'in kitabına atıflar bulunmaktadır.¹⁻⁵

Günümüzde bitkilerin halk arasındaki kullanımlarını belirlemek amacıyla etnobotanik çalışmalar yapılmaktadır. Etnobotanik, geniş anlamda "evrim süreci içinde insan-bitki ilişkileri"dir. Dar anlamda ise "bir yörede yaşayan halkın çevresinde bulunan bitkilerden çeşitli gereksinimlerini karşılamak üzere yararlanma bilgisi ve o bitkiler üzerine etkileri" olarak özetlenebilir. Tıbbi bitkiler hastalık tedavisinde veya hastalıklardan korunmak amacıyla kullanılan bitki ya da bitkisel ürünlerdir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tanımına göre "bir veya daha fazla organıyla tedavi edici veya hastalıkları önleyici olabilen veya herhangi bir kimyasal farmasötik sentezin öncüsü olabilen bitki çeşidi"dir.⁶ Ülkemiz zengin bitki çeşitliliği, insanların uzun yıllardır bitkileri kullanmasını beraberinde getirmiş ve ülkemizde bitkiler binlerce yıldır çeşitli farklı amaçlarla kullanılmaya gelmiştir.

Bu çalışmada Dioscorides'in eserinde yer alan tıbbi kullanımlar ile Doğu Akdeniz bölgesinde yapılan etnobotanik çalışmalar karşılaştırılarak tıbbi bitkilerin günümüzdeki ve geçmişteki kullanımları karşılaştırılarak bilgiler verilmiştir.

ÇALIŞMA YÖNTEMİ

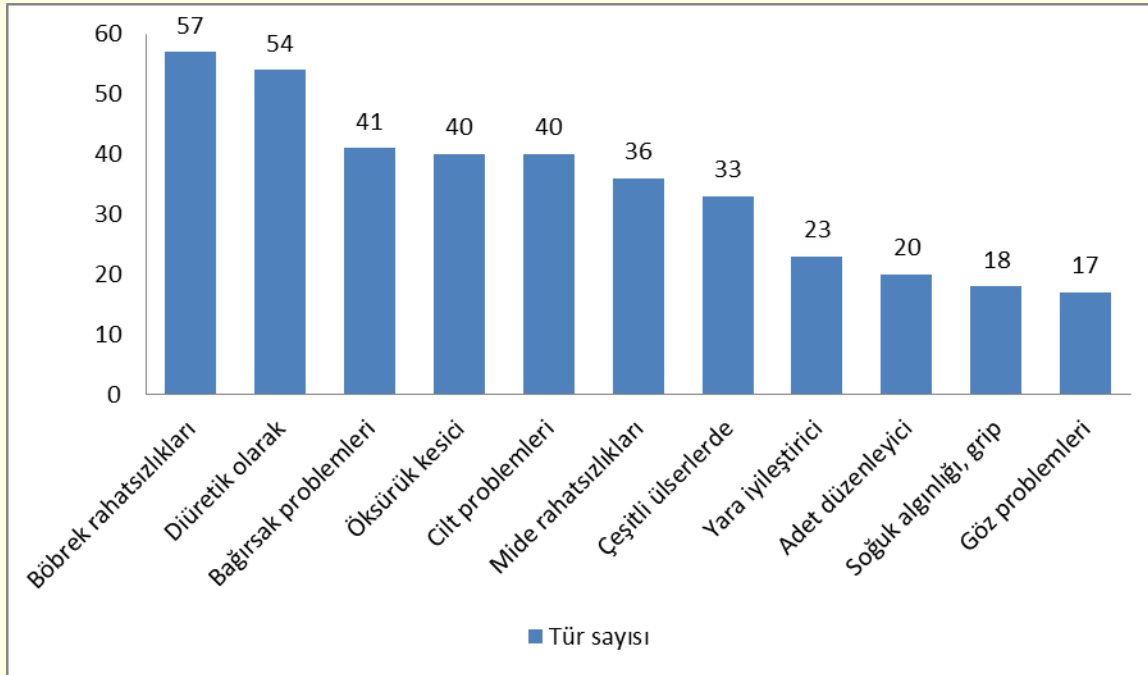
Bu çalışmanın amacı Dioscorides'in Materia Medica'sında yer alan tıbbi bitkilerin günümüzde Doğu Akdeniz bölgesindeki kullanımlarının ortaya konmasıdır. Öncelikle Osbaldeston'un de Materia Medica çevirisi kullanılmıştır. Diğer çeviri ise R. Gunther tarafından yapılan İngilizce çeviridir. Bu çeviride yer alan tıbbi bitki türlerinin Latince bilimsel adları ve kullanım amaçları bu kaynaklardan Türkçe'ye çevrilmiştir. Aynı zamanda Kitabül Haşayiş'in Süleymaniye'deki versiyonunda yer alan tablolar taranarak veriler toplanmıştır.⁷⁻⁹ "International Plant Name Index –Uluslararası Bitki Adları Listesi (IPNI)" taranarak türlerin otörleri ve familyaları eklenmiştir. Elde edilen veriler Doğu Akdeniz bölgesinde 2001-2018 yılları arasında yapılan etnobotanik araştırmalar ile karşılaştırılmıştır. Doğu Akdeniz Bölgesine Mersin, Adana, Hatay, Kahramanmaraş illeri dahil edilerek çalışmalar taranmıştır. Aynı zamanda yazar tarafından Adana il merkezinde tıbbi kullanımı olan türlerle ilgili toplanan veriler de ilk kez bu çalışmada sunulmuştur.¹⁰ Yapılan araştırmada Doğu Akdeniz bölgesinde 10 farklı etnobotanik çalışmanın yapıldığı belirlenmiş ve bitkilerin tıbbi kullanımları ile ilgili veriler toplanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

İnsan bitki ilişkisine ait ilk kanıtlar günümüzden 60 bin yıl öncesine dayanmaktadır. İlk çağlardan beri civanperçemi, ebe gümece, deniz üzümü, hatmi ve sümbül gibi bitki türleri, insanlar tarafından tedavi amacıyla kullanılmıştır.¹¹⁻¹² Bugün yeryüzünde bulunan bitki türü sayısının 500.000 kadar olduğu ve dünya nüfusunun büyük bir bölümünün (%70-80) tedavi veya korunmak amacıyla geleneksel tıptan yararlandığı belirlenmiştir. Tedavide kullanılan tıbbi bitki türlerinin 70.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir. Dünya

Sağlık Örgütü araştırmalarına göre tıbbi kullanıma uygun bitki türü sayısının 21.000 olduğu bildirilmiştir.¹³ Tıbbi bitkilerden yararlanarak hastalıkları tedavi etme alışkanlıkları günümüzde “alternatif tıp”, “geleneksel tıp” ya da “tamamlayıcı tıp” adı altında giderek artmaktadır.¹⁴⁻¹⁵ Anadolu’da, halkın bitkileri uzun yıllardan beri tedavide kullandıkları bilinmektedir. Ülkemizde yapılan etnobotanik araştırmalarda halk arasında tedavi amacıyla kullanılan bitki türlerinin sayısının 500 civarında olduğu belirlenmiştir.¹⁶ Kodekslere kayıtlı tıbbi bitki türü sayısı, 140 kadardır. Dünyada ve ülkemizde, 20.000 civarında olduğu kaydedilen tıbbi bitki türlerinin sadece %15’i üzerinde kimyasal ve farmakolojik araştırmalar yapılabilmektedir.¹⁷

Bu araştırmada Materia Medica’da tıbbi kullanımı olan bitki türlerinin kullanım amaçlarının günümüzdeki kullanımları ile karşılaştırılması yapılmıştır. Yapılan incelemelerde Materia Medica’da adları geçen 131 tıbbi bitki türünün Doğu Akdeniz bölgesinde günümüzde de tıbbi amaçlarla kullanıldıkları belirlenmiştir. Tespit edilen 131 tıbbi bitki türünün Latince adı, familyası, Materia Medica’daki ve günümüzdeki kullanımları **Tablo 1’de** verilmiştir. Tıbbi kullanımı olan türlerin familyalara göre dağılımına bakıldığında en çok kullanımı olan familyaların şu şekilde olduğu belirlenmiştir: Lamiaceae (13 tür), Asteraceae (10 tür), Rosaceae (10 tür), Apiaceae (8 tür), Fabaceae (7 tür), Brassicaceae (5 tür). Tıbbi kullanım amaçlarına bakıldığında, her türün birden fazla amaçla kullanıldığı, 57 türün böbrek rahatsızlıklarında, 54 türün diüretik olarak, 41 tür bağırsak problemlerinde, 40 tür öksürük kesici, 40 tür cilt problemleri, 36 tür mide rahatsızlıklarında, 33 tür çeşitli ülselerde, 23 tür yara iyileştirici, 20 tür adet düzenleyici olarak, 18 tür soğuk algınlığı, grip, 17 tür ise göz şikayetlerinde kullanıldığı, diğer türlerin farklı amaçlarla kullanıldıkları belirlenmiştir (**Grafik 1**).

Grafik 1. Belirlenen tıbbi bitki türlerinin kullanım amaçlarına göre dağılımı

Tespit edilen türlerden 61 türün Materia Medica’daki kullanımları ile aynı olduğu, 70 türün ise farklı amaçlarla kullanıldıkları görülmüştür. Bitkilerin kullanım amaçlarının %46 oranında örtüştüğü belirlenmiştir. *Urtica* sp. (ısırgan) türleri antioksidan, antimikrobiyal, antiülser, analjezik, immunostimulan, hipotansif, hipoglisemik, antienflamatuar ve antiromatizmal etkili bitkilerdir.¹⁸ Materia Medica’da ülser, lösemi, kanser, tümör, astım, akciğer zarı iltihabı, zatürre ve adet düzenleyici amacıyla kullanıldığı belirtilmiştir. Günümüzdeki çalışmalarda ise, kanser, bronşit, idrar yolu enfeksiyonları, kellik, saç folikülü stimülatörü, saç bakımı, sivilce tedavisinde, hormonal şikâyetler, vücut alerjilerinde, romatizma, şeker düşürücü, eklem ve mide ağrıları, bağırsak ve böbrek hastalıklarında, adet düzenleyici, prostat kanseri, akciğer kanserinde, astım ve analjezik, diüretik, antienflamatuar, uyarıcı etkilerinden bahsedilmiştir.¹⁹⁻²³ Türün hem Materia Medica’daki kullanımı hem de günümüzdeki kullanımının literatürlerdeki etkileri ile örtüştüğü görülmektedir. Araştırmamızda, Materia Medica’da *Urginea maritima* (ada soğanı) soğanlarının kalp kuvvetlendirici olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Türün günümüzdeki kullanımının yılan, akrep ısırıklarında, baş ve diz ağrısı tedavisinde, kalp kuvvetlendirici, balgam söktürücü, idrar arttırıcı olarak olduğu

görülmüştür. Literatür çalışmalarında *Urginea maritima* türünün içerdiği kardiyotonik glikozitlerden dolayı kalp kuvvetlendirici etkinliği belirlenmiştir.²⁴ *Viscum album* (Ökseotu) bitkisinin yaprak ve dalları sedatif, diüretik, vazodilatör, hipotansif, antienflamatuvar, kan şekeri düşürücü ve kardiyak depresan etkilere sahiptir ve kanser tedavisinde adjuvan olarak kullanılmaktadır.²⁵ Materia Medica'da tümör tedavi edici olarak kullanıldığı belirtilen ökseotu bitkisinin hem literatürdeki kullanımları ile hem de günümüzdeki kullanımları ile benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.²⁶ *Allium sativum* (sarımsak) bitkisinin Materia Medica'da saç dökülmesi ve cilt hastalıklarında kullanıldığı görülmüştür. Sarımsağın günümüzdeki kullanımlarına bakıldığında özellikle saç dökülmesinde yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

Anagallis arvensis (farekulağı) göz problemlerinde, *Berberis vulgaris* (hanım tuzluğu) midevi, *Cedrus libani* (Lübnan sediri) cilt hastalıkları, *Equisetum arvense* (atkuyruğu) diüretik, *Ficus carica* (incir) bağırsak düzenleyici, *Foeniculum vulgare* (rezene) süt arttırıcı, *Glycyrrhiza glabra* (meyan) böbrek problemleri, *Hypericum perforatum* (kantaron) yara iyileştirici, *Laurus nobilis* (defne) damar açıcı, *Lavandula stoechas* (karabaş) göğüs hastalıkları, *Linum usitatissimum* (keten) öksürük kesici, bağırsak düzenleyici, *Myrtus communis* (murt) cilt hastalıkları, *Nerium oleander* (zakkum) zehirli hayvan ısırıklarında, *Nigella sativa* (çörek otu) adet söktürücü, *Olea europea* (zeytin) ağız diş problemlerinde, *Ononis spinosa* (kayıskıran) böbrek taşları, *Paliurus spina-christi* (karaçalı) böbrek taşları, *Pinus* sp. (çam) türleri öksürük kesici, *Platanus orientalis* (çınar) diş ağrısı, *Portulaca oleracea* (semiz otu) hemoroid, *Prunus avium* (kiraz) böbrek taşları, *Pteridium aquilinum* kurt düşürücü, *Rosa canina* (kuşburnu) midevi, tahriş azatıcı, *Salvia officinalis* (ada çayı) diüretik, *Sesamum indicum* (susam) cilt problemleri, *Sisymbrium officinale* diüretik, *Tribulus terrestris* (deve çökerten) böbrek taşları, *Tussilago farfara* (öksürük otu) öksürük kesici, *Urginea maritima* (ada soğanı) kalp kuvvetlendirici, *Urtica* sp. (ısırgan) türleri kanser, *Viscum album* (ökse otu) antitümör, *Vitex agnus-castus* (hayıt) adet söktürücü olarak binlerce yıldır kullanılan, kullanım amacı değişmeden günümüze ulaşan türlerdir.

Günümüzde Doğu Akdeniz bölgesinde kullanımı olan 70 türün, Materia Medica'daki kullanımından tamamen farklı amaçlarla kullanımı olduğu belirlenmiştir. Bu türlerin geneline bakıldığında günümüzdeki kullanım amaçlarının çok fazla olduğu, bunun nedeninin ise insanların internet, medya gibi sosyal iletişim araçlarından bitkilerin kullanımlarına dair çok fazla bilgiye ulaşabilir olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Günümüzdeki kullanımı farklı olan türlerden bazıları literatür bilgileriyle uyumlu olduğu gibi bazı türler ise literatürlerden tamamen farklı kullanımlara sahiptir. Örneğin Materia Medica'da *Brassica nigra* (karahardal tohumu) türü anlatılırken türün dikkatli kullanılması gerektiği ve zehirlenmelerde antidot olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Ancak türün Anavarza'da yapılan etnobotanik bir çalışmada şeker düşürücü olarak kullanıldığı kaydedilmiştir.²⁰ *Brassica nigra* türü, taşıdığı sinalbin, sinigrin glikozitlerinden dolayı toksik etkilere neden olabilecek bir bitkidir.²⁷ Dikkatli kullanılması gerektiği ve toksik olduğu bilgisi Materia Medica bilgileri ile uyumludur. Materia Medica'da *Crataegus monogyna* (alıç) türü cinsel gücü artırıcı olarak kullanıldığı kaydedilmiştir. Günümüzde kalp hastalıklarında kullanımı olan alıç türünün literatürdeki aktivite çalışmaları ile daha uyumlu olduğu görülmüştür. Bunun nedeni olarak da günümüzde bilimsel verilere daha ulaşılabilir olması, güncel bilgiler ile geçmişteki bilgilerin harmanlanarak bir etnobotanik kullanım çerçevesi oluşturduğu düşünülmektedir.

SONUÇ

Materia Medica'da yer alan bitkiler günümüz modern araştırmaları ile karşılaştırıldığında birçok türün literatür çalışmaları ile uygun olduğu görülmektedir. Halk hekimliğinde kullanılan birçok bitki türünün günümüzdeki bilimsel araştırmalara ışık tuttuğu bir gerçektir. Materia Medica'da yer alan tıbbi bitkiler günümüzde ve gelecekte yapılacak birçok fitokimyasal çalışmaya kaynak olmaya devam edecektir.

BİLGİ

Bu çalışma "Materia Medica İçerisindeki Doğu Akdeniz Droglarının Günümüzdeki Kullanımlarının Araştırılması" başlığı ile Adana X. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günlerinde, 15-18.05.2017, poster bildiri olarak sunulmuştur.

Tablo 1. Materia Medica'da adları geçen 131 tıbbi bitki türünün Latince adı, familyası, Materia Medica'daki ve günümüzdeki kullanımları.

Latince Tür Adı	Türkçe Adı	Dioskorides'in Materia Medica'sındaki Kullanımı	Doğu Akdeniz Bölgesinde Günümüzdeki Kullanımı
<i>Achillea millefolium</i> L. (Asteraceae)	Civanperçemi	Aşırı kanama, ülser tedavisinde.	Midevi, sakinleştirici, diüretik, iştah açıcı, gaz söktürücü, yara iyileştirici. ²⁸ Baş ağrısında, adet ağrılarında. ^{10,21}
<i>Adiantum capillus veneris</i> L. (Adiantaceae)	Venüs saçı	Nefes darlığı, sarılık, sık ve ağrılı idrara çıkma, astım, böbrek taşları, zehirli böcek ısırılmaları, mide rahatsızlıkları, doğum sonrası adet kanamalarında, ağızdan kan gelmesi, zehirli hayvan sokması, saç dökülmesi, tümör tedavisinde.	Böbrek taşları, üriner sistem enfeksiyonları, göğüs ağrıları, öksürük tedavisinde. ²⁶
<i>Ajuga chamaepitys</i> (L.) Schreber (Lamiaceae)	Mayasilotu	Sarılık, karaciğer şikâyetleri, sık ağrılı idrara çıkma, böbrek iltihabı, yara iyileştirici.	Hemoroid. ²⁹
<i>Alcea rosea</i> L. (Malvaceae)	Gül hatmi	Midevi, bağırsak rahatsızlıklarının tedavisinde, zehirlenmelerde.	Soğuk algınlığı tedavisinde. ^{10,20} Öksürük. ³⁰
<i>Allium ampeloprasum</i> L. (Amaryllidaceae)	Pirasa	Adet sancıları düzenleyici, ülser, diüretik, kan dindirici, nefes açıcı, kulak ağrısı.	Hemoroit, ödem söktürücü. ¹⁰ Kanseri tedavisinde. ²⁹
<i>Allium cepa</i> L. (Amaryllidaceae)	Soğan	Mide bulantısı, hemoroid, bulantı, saç cilt problemleri, burun açıcı, menstrual şikâyetlerde.	Kulak çınlaması. ²⁹ İştah açıcı, diüretik. ¹⁹ İltihap giderici, öksürük kesici, göz kuvvetlendirici. ²⁸ Ülser tedavisinde. ²⁰
<i>Allium sativum</i> L. (Amaryllidaceae)	Sarımsak	Köpek ısırılmalarında, boğaz temizleyici, tahriş azaltıcı, saç dökülmesi, cilt hastalıkları, sedef, öksürük kesici, diş ağrılarında.	Tansiyon düşürücü, iştah açıcı, kurt düşürücü. ²⁹ Ansiseptik, hipertansiyon, iştah açıcı, kalp düzenleyici. ¹⁹ Cilt rahatsızlıklarında, kulak ağrısı, tansiyon düşürücü. ²⁸
<i>Althaea officinalis</i> L. (Malvaceae)	Deli hatmi	Yara ve iltihap tedavisinde, tümör, rahim iltihaplarında, böcek sokmalarında, diş ağrısı, fitik.	Bronşit, balgam söktürücü, bebeklerde akciğer hırıltısı tedavisinde, ağız yaraları ve tıbbi çay. ^{10,26}
<i>Ammi majus</i> L. (Apiaceae)	Diş otu	Adet düzenleyici, cilt solgunluğunda, böcek ısırılmalarında, idrar yolu enfeksiyonlarında.	Ağrı kesici. ²⁹
<i>Amygdalus communis</i> L. (Rosaceae)	Badem	Güneş lekelerinde, adet söktürücü, baş ağrısı, laksatif, diüretik, böbrek iltihaplarında, cilt enfeksiyonlarında, öksürük tedavisinde.	Laksatif, cilt çatlakları, saç dökülmesi, iltihaplı cilt hastalıkları. ²⁹ Romatizma. ¹⁹
<i>Anagallis arvensis</i> L. (Primulaceae)	Fare kulağı	Sinüzit açıcı, baş ağrısı, diş ağrısı, göz problemlerinde.	Göz enfeksiyonlarında. ²⁹
<i>Anchusa azurea</i> Mill. (Boraginaceae)	Siğirdili	Yanık tedavisinde, cilt enfeksiyonlarında, sarılık, böbrek iltihabı.	Kan dindirici. ²⁹
<i>Anethum graveolens</i> L. (Apiaceae)	Dere otu	Diş eti problemler, eklem ağrılarında.	Midevi, süt arttırıcı. ²⁶
<i>Anthemis cotula</i> L. (Asteraceae)	Hozan çiçeği	Astım, böbrek taşları, cilt enfeksiyonları.	Soğuk algınlığı, grip, antitussif, safra taşı, sarılık sistit, sedatif, kolik spazmlar, saç aydınlatma, gastrit-ülser. ²⁹

<i>Artemisia absinthium</i> L. (Asteraceae)	Pelin otu	Mide bulantısı önleyici, diüretik, damar genişletici.	Diyabet, soğuk algınlığı, yüksek kolesterol, böbrek taşı tedavisinde, gaz söktürücü, ateş düşürücü, adet düzenleyici, iştah açıcı olarak. ^{19, 26,28-29,31}
<i>Arum maculatum</i> L. (Araceae)	Yılan pancarı	Balgam söktürücü olarak, yılan ısırıklarının tedavisinde.	Hemoroit tedavisinde. ²⁴
<i>Asparagus acutifolius</i> L. (Asparagaceae)	Tilkişen	Sık ve ağrılı idrara çıkma, sarılık, böbrek rahatsızlıkları, kalça problemleri, örümcek ısırıkları.	Diüretik, ödem söktürücü. ²⁹
<i>Berberis vulgaris</i> L. (Berberidaceae)	Kızılkaramuk	Midevi, menstrual problemlerde.	Ateş düşürücü, midevi, iştah açıcı, yara iyileştirici, tansiyon düşürücü, müşhil. ²⁸
<i>Brassica nigra</i> L. (Brassicaceae)	Kara hardal	Zehirlenmelerde.	Şeker düşürücü. ²⁰
<i>Calluna vulgaris</i> (L.) Hull (Ericaceae)	Süpürge çalısı	Yılan sokmalarında.	Obezite, diüretik, ödem. ²⁶
<i>Capparis spinosa</i> L. (Capparaceae)	Kapari	Siyatik ağrıları, fıtık, baş-diş ağrısı.	Hemoroid. ²⁶ Midevi, iştah açıcı, romatizma. ¹⁹ Tonik olarak, karın ağrılarında. ³²
<i>Cassia angustifolia</i> Vahl (Fabaceae)	Sinameki	Diüretik, göz temizleyici, yılan ısırıklarında, böbrek iltihaplarında.	Laksatif. ^{10,29} Bağırsak düzenleyicisi. ^{10,30}
<i>Cedrus libani</i> A.Rich (Pinaceae)	Katran ağacı	İnsan ve hayvanda cilt hastalıklarının tedavisinde.	Cilt ve akciğer hastalıklarının tedavisinde, bağırsak şikayetlerinde, ülser, reflü tedavisinde. ^{26,29}
<i>Centaurium erythraea</i> Rafn. (Gentianaceae)	Kırmızı kantaron	Safra artırıcı, ülser, böbrek taşları, sistit.	Diyabet, ateş düşürücü, yara iyileştirici. ²⁸
<i>Cerasus vulgaris</i> Mill. (Rosaceae)	Vişne	Öksürük kesici, böbrek taşlarında.	Diyabet, solunum düzenleyici. ¹⁹ diüretik, gıda. ²⁸
<i>Ceratonía siliqua</i> L. (Fabaceae)	Keçiboynuzu	İshal durdurucu, mide-bağırsak şikayetlerinde.	Kansızlık, iştah artırıcı, faranjit, bronşit, kısırlık, cinsel güç artırıcı. ^{10,28} Antikanser, öksürük kesici, cinsel güç artırıcı, kansızlık. ^{10,29} Nefes darlığı, kan yapıcı, kemik geliştirici, astım, öksürük, bronşit. ³⁰
<i>Chondrilla juncea</i> L. (Fabaceae)	Karakavuk	İshal durdurucu, diş, saç problemlerinde.	Oburluk, dolgunluk hissi, yara bakımı. ³⁰
<i>Cichorium intybus</i> L. (Asteraceae)	Hindiba	Gastrit, gut.	Midevi, gastrit, ülser. ²⁹ Antipiretik, midevi, diüretik. ¹⁹
<i>Cistus creticus</i> L. (Cistaceae)	Laden	Dizanteri, yara, yanık.	Cilt hastalıklarında, midevi, gastrit, ülser. ²⁹ Uyuz tedavisinde. ²⁰
<i>Convolvulus arvensis</i> L. (Convolvulaceae)	Tarla sarmaşığı	Laksatif.	Midevi. ¹⁹
<i>Coriandrum sativum</i> L. (Apiaceae)	Kişniş	Cilt enfeksiyonları, hemoroid, böbrek taşları, cilt tümörleri.	Midevi, gastrit, ülser, kalp hastalıkları. ²⁹ Baş ağrısı. ³⁰
<i>Crataegus monogyna</i> Jaq. (Rosaceae)	Aliç	Cinsel güç artırıcı.	Kalp hastalıklarında, böbrek taşlarında. ^{10,25} Çarpıntı. ²⁹ Analjezik, sedatif, antihipertansiyon, kalp düzenleyici. ¹⁹ Kan dolaşımı hızlandırıcı. ³⁰
<i>Crocus sativus</i> L. (Iridaceae)	Safran	Sindirim problemlerinde, kulak iltihabı, cilt iltihapları.	Zayıflamak için. ³⁰
<i>Cucurbita pepo</i> L. (Cucurbitaceae)	Sakız kabağı	Diüretik, göz iltihabı, güneş çarpmaları.	Sindirim sorunlarında. ²⁶

<i>Cuminum cyminum</i> L. (Apiaceae)	Acem kimyonu	Zehirli hayvan ısırıklarında, böbrek iltihaplarında, menstrual problemlerde.	Gaz giderici. ²⁹
<i>Cuscuta epithymum</i> L. (Convolvulaceae)	Cinsaçı	Balgam söktürücü, safra arttırıcı.	Midevi. ¹⁹
<i>Cydonia oblonga</i> Mill. (Rosaceae)	Ayva	Mide problemleri, dizanteri, karaciğer hastalıkları, böbrek bozuklukları, sık ağrılı idrara çıkma.	Diyare, kan şekeri düzenleyici. ²⁶ Solunum düzenleyici, midevi. ¹⁹ Diyare, boğaz ağrısı, ses kısıklığı, gıda. ²⁸ Damar açıcı. ³⁰
<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A.Rich (Cucurbitaceae)	Eşek hıyarı	Kulak ağrısı, gut, ödem, siyatik, diş ağrısı, vitiligo, cüzzam, impetigo, ciltteki siyah leke ve izlerde, balgam ve safra söktürücü.	Sinüzit, romatizma, hepatit tedavisinde. ^{19,26,29,31-32} Sinüzit, sarılık tedavisinde. ²⁰
<i>Elaeagnus angustifolia</i> L. (Elaeagnaceae)	İğde	Cüzzam, sinir harabiyeti.	Öksürük kesici, yatak ıslatma, prostat bozuklukları, cinsel güç arttırıcı, kalp güçlendirici. ^{10,29}
<i>Elettaria cardamomum</i> (L.) Maton (Zingiberaceae)	Kaküle	Damar genişletici, böbrek, karaciğer problemleri, gut, hemoroid, akrep sokmalarında, baş ağrısında.	Hafıza güçlendirici. ³⁰
<i>Equisetum arvense</i> L. (Equisetaceae)	Atkuyruğu	Burun kanamalarını dindirici, diüretik, öksürük kesici, astım.	Vajinal enfeksiyonlar, diüretik, antiödemik, sistit, böbrek taşlarında. ²⁹ Midevi, diüretik, üriner bozukluklarda, yara iyileştirici. ¹⁹ Eklem ağrısında. ²¹ Kemikleri güçlendirici; bel ve boyun fitiği. ³⁰
<i>Eruca sativa</i> Mill. (Brassicaceae)	Roka	Cinsel güç arttırıcı, diüretik.	Soğuk algınlığının tedavisinde. ²⁰
<i>Eryngium campestre</i> L. (Apiaceae)	Kırsenet	Diüretik, adet düzenleyici, epilepsi, karaciğer problemleri.	Antiseptik, yara iyileştirici, diüretik, iştah açıcı. ¹⁹
<i>Ficus carica</i> L. (Moraceae)	İncir	Adet düzenleyici, süt arttırıcı, bağırsak düzenleyici, diüretik.	Kansızlık, siğil tedavisi. ²⁶ Solunum düzenleyici, yara iyileştirici. ¹⁹ Bağırsak çalıştırıcı, cilt hastalıkları, göğüs yumuşatıcı, balgam söktürücü. ²⁸ Gıda. ²²
<i>Foeniculum vulgare</i> Mill. (Apiaceae)	Rezene	Süt arttırıcı, adet düzenleyici, köpek ısırıklarında, böbrek ve mesane problemlerinde.	Mide-bağırsak problemlerinde, adet ağrılarında. ^{10,29} İştah açıcı, midevi, bağırsak şikayetlerinde, diüretik, süt arttırıcı. ^{10,28} Şişkinlik. ³⁰
<i>Fumaria officinalis</i> L. (Papaveraceae)	Şahtere	Diüretik, tüylenmeyi azaltıcı.	Hemoroid, mantar kaşıntısı, karaciğer problemleri, böbrek taşlarında. ²⁵ antipiretik, midevi, iştah açıcı, diüretik. ¹⁹ Kuvvet verici, sedef hastalığı ve ekzema. ²⁸
<i>Glaucium leiocarpum</i> Boiss. (Papaveraceae)	Gâvurhaşhaşı	Göz yaralarında.	Yara, yanık, kesik, akne tedavisinde. ²⁶
<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. (Fabaceae)	Meyan	Göğüs ve karaciğerdeki bozukluklar, parazitik cilt hastalıkları, mesane veya böbrek problemleri, yara iyileştirici.	Balgam söktürücü. ¹⁰ Solunum düzenleyici. ¹⁹ Böbrek iltihabında. ³⁰
<i>Helichrysum stoechas</i> (L.) Moench. (Asteraceae)	Altın çiçek, ölmez otu	Dizanteri tedavisinde.	Böbrek hastalıkları, taş, diüretik, tıbbi bitki çayı. ^{10,26} Böbrek taşı düşürücü, midevi. ³²
<i>Humulus lupulus</i> L. (Cannabaceae)	Şerbetçi otu	Damar büzücü, yumurtalık iltihabı, parfüm hazırlanmasında.	Sakinleştirici. ²⁹

<i>Hypericum perforatum</i> L. (Hypericaceae)	Kantaron	Diüretik, yara iyileştirici, adet düzensizliklerinin tedavisinde.	Midevi, yara, yanık, astım, solunum güçlüğü, depresyon, bağırsak rahatsızlıkları tedavisinde. ^{10,19,21,26,31} Sakinleştirici, diyabet, ülser, yanık ³² ; yanık yaralanmaları, solunum güçlüğü. ²¹ Sakinleştirici, mide ağrısı; sinir hastalıkları. ³⁰
<i>Juglans regia</i> L. (Juglandaceae)	Ceviz	Katarakt, mide-bağırsak problemleri, kulak ağrısı- çınlaması.	Yüksek tansiyon, egzama, kaşıntı, kızarıklık, saç boyama. ²⁶ Diyabet, hafıza güçlendirici, egzama, mantar hastalıkları. ²⁹ Antiseptik, saç yenileyici. ¹⁹ Kas gevşetici, diyabet, iştah açıcı, kuvvet verici ve kan temizleyici, cildi güzelleştirici, gıda. ²⁸ Saç boyası, kolesterol düşürücü, gıda. ³⁰
<i>Juniperus excelsa</i> M.Bieb. (Cupressaceae)	Boz ardıç	Öksürük kesici, diüretik, gaz sancılarında, hayvan sokmalarında.	Mide-bağırsak problemlerinde. ²⁶
<i>Laurus nobilis</i> L. (Lauraceae)	Defne, Har	Damar açıcı, tendon ağrısı, kulak ağrısı, böbrek iltihabı.	Damar açıcı, bel ağrısı, saç-cilt bakımı, romatizma, ağrı kesici, astım, çay. ²⁶ Ses kısıklığı, cilt rahatsızlıklarında. ³¹ Ülser tedavisinde. ²⁰ Astım ve solunum güçlüğünde. ²¹ Sabun yapımı, saç kepeklenmesi ve dökülmesi, cilt hastalıklarında. ³⁰
<i>Lawsonia inermis</i> L. (Lythraceae)	Kına	Akciğer zarı iltihabı, sinirsel problemler, yumurtalık iltihabı, kırık tedavisinde.	Mantar tedavisinde, saç dökülmesinde. ²⁹
<i>Lavandula stoechas</i> L. (Lamiaceae)	Lavanta, karabaş	Göğüs hastalıkları, zehirlenmelerde antidot.	Kalp-damar hastalıklarında, damar açıcı, astım, bronşit, baş ağrısı, sigara bağımlılığı, beyin hastalıkları, hipertansiyon, yüksek kolesterol, uykusuzluk, tıbbi çay. ^{10,26} Damar tıkanıklığı tedavisinde. ²² Böbrek temizleyici, damar tıkanıklığı, sakınleştirici, zayıflama. ³⁰
<i>Linum usitatissimum</i> L. (Linaceae)	Keten	Güneş yanığı, varis, viral cilt enfeksiyonları, öksürük kesici, cinsel güç artırıcı, bağırsak-rahim ülseleri.	Öksürük kesici, bağırsak düzenleyici, hazımsızlık, kan inceltici. ²⁹ Kolesterol düşürücü, zayıflamak için, öksürük kesici. ^{10,30}
<i>Malva sylvestris</i> L. (Malvaceae)	Ebegümece	Mide-bağırsak problemleri, mesane rahatsızlıkları, cilt enfeksiyonlarında.	Bağırsak gazları ve spazmı, nefes darlığı. ²⁶ Soğuk algınlığı, grip, öksürük kesici, anne sütü üretimi arttırıcı, iltihaplı yaralar, akne. ²⁹ Öksürük kesici, midevi, soğuk algınlığı, bulantı önleyici, yara iyileştirici. ²⁸ Şeker, böbrek iltihabı, kanser, kan temizleyici. ²⁰ Bağırsak çalıştırıcı. ³⁰
<i>Marrubium vulgare</i> L. (Lamiaceae)	Karaderme	Astım ve öksürük, ülser, yan ağrısı, kulak ağrısı, doğum sonrası adet düzenleyici.	Ağrı kesici, ateş düşürücü, iştah açıcı, midevi. ¹⁹
<i>Matricaria chamomilla</i> L. (Asteraceae)	Mayıs papatyası	Diüretik, adet düzenleyici, sarılık, karaciğer hastalıkları, çocuklarda pamukçuk, ateş.	Bronşit, farenjit, boğaz kanseri, sinüzit, saç rengi açma, midevi, göz ağrıları, adet sancıları, uykusuzluk, tıbbi çay. ^{10,26} Bronşit, astım, mide ağrısı, ateş düşürücü. ²⁰ Midevi, soğuk algınlığı. ²²

<i>Melissa officinalis</i> L. (Lamiaceae)	Melisa, oğul otu	Örümcek ısırıkları, adet düzenleyici, diş ağrıları, guatr, ülser, gut.	Sakinleştirici, damar açıcı, uyku verici, vajinal temizlik, tıbbi çay olarak. ^{10,26} Antiseptik, soğuk algınlığı, diyabet, spazm çözücü. ¹⁹ Astım ve solunum güçlüğü. ²¹ Mide ağrıları, gastrit, ülser, sakınleştirici. ²⁹ Sinir, stres ve uyku düzenleyici. ³⁰
<i>Mentha piperita</i> L. (Lamiaceae)	Nane	Cinsel güç artırıcı, kurt düşürücü, midevi, baş ağrısı,	Kalp kuvvetlendirici, midevi. ¹⁰ Sancı ve grip tedavisinde. ²⁰
<i>Morus nigra</i> L. (Moraceae)	Karadut	Bademcik iltihabı, ülser, bağırsak, diş ağrısı, örümcek ısırıklarında.	Solunum düzenleyici, şeker, ateş. ¹⁹ Ağız yaralarında. ³⁰
<i>Myrtus communis</i> L. (Myrtaceae)	Murt, Hambelez	Damar büzücü, yanık, ülser, eklem, cilt hastalıkları, terlemeyi azaltıcı.	Bronşit, öksürük. ¹⁰ Prostat sorunları, mide ağrısı, idrar tutamama, mesane enfeksiyonu, yanık, çıban, yara bakımı, anemi, diyabet, yüksek kolesterol, kanser. ²⁶ Diyabet, bağırsak şikâyetlerinde. ¹⁹ Gıda. ²² Nefes darlığı giderici. ³⁰
<i>Nasturtium officinale</i> R.Br. Aiton (Brassicaceae)	Su teresi	Diüretik.	İdrar yolu enfeksiyonları, mide-bağırsak hastalıkları, karın şişkinliği. ²⁶ Antidiyabetik, böbrek ağrıları, cinsel güç artırıcı. ²⁸ Gıda. ²²
<i>Nerium oleander</i> L. (Apocynaceae)	Zakkum	Zehirli hayvan ısırıklarının tedavisinde.	Hemoroit, romatizma ağrılarının tedavinde, arı, yılan sokmalarında. ^{26,29,31} Kanser karşı. ²⁰
<i>Nigella sativa</i> L. (Ranunculaceae)	Çörek otu	Dil ağrısı, ağız bakımı, kurt düşürücü, adet söktürücü.	Kalp bozuklukları, adet söktürücü, adet düzenleyici, anne sütü üretimi arttırıcı, diüretik, antiödemik, boğaz ağrısı. ²⁹ Astım tedavisinde. ²⁰
<i>Olea europaea</i> L. (Oleaceae)	Zeytin	Mide-bağırsak problemlerinde, ağız-diş eti problemlerinde.	Diyabet, yüksek kolesterol, hipertansiyon, saç bakımı, cilt bakımı, diş ağrısı, diş bakımı, ağız bakımı. ^{10,25} Antipiretik, iştah açıcı. ¹⁹ Kan şekeri ve tansiyon düşürücü. ²⁰ Gıda. ²²
<i>Ononis spinosa</i> L. (Fabaceae)	Kayışkıran	Hemoroid, böbrek taşları, diş ağrısı, cilt yenileyici.	Böbrek taşı. ²⁹ Ağrı kesici, antiseptik, midevi, üriner bozukluklarda. ¹⁹
<i>Orchis morio</i> L. (Orchidaceae)	Gelincik salebi	Ülser, viral enfeksiyonlarda, bağırsak şikâyetlerinde.	Gıda. ²²
<i>Origanum majorana</i> L. (Lamiaceae)	Mercanköşk	Karın, kasık ağrısı, adet düzenleyici, damar büzücü.	Soğuk algınlığı, faranjit, midevi, tıbbi çay. ²⁶
<i>Origanum syriacum</i> L. (Lamiaceae)	Hababa, kekik	Zatürre, astım, öksürük, solucan düşürücü, diş ağrısı, bağırsak temizleyici.	Soğuk, grip, karın ağrısı, fitik, farenjit, tıbbi çay. ²⁶
<i>Paliurus spina-christi</i> Mill. (Rhamnaceae)	Karaçalı	Öksürük, böbrek taşı, damar büzücü, bağırsak düzenleyici, diüretik.	Böbrek hastalıkları, prostat, sinüzit. ²⁶ Midevi, diüretik, solunum düzenleyici. ¹⁹ Adet sancıları. ³²
<i>Papaver rhoeas</i> L. (Papaveraceae)	Gelincik	Enfeksiyon tedavisinde, bağırsak yumuşatıcı olarak.	Solunum düzenleyici, egzama, arı sokmalarında. ^{19,31} Kurt düşürücü, kolesterol düşürücü, öksürük kesici. ²⁰ Gıda. ²²
<i>Peganum harmala</i> L. (Zygophyllaceae)	Üzerlik otu	Öksürük, akciğer iltihabı, kalça ve eklem ağrıları, diüretik, adet düzenleyici, kolik, göz problemleri, böbrek iltihabı, cilt hastalıkları.	Tansiyon düşürücü, hafıza güçlendirici. ¹⁰ Soğuk algınlığında. ¹⁹ Çıban tedavisinde. ³² Bronşit-astım. ³⁰

<i>Petroselinum crispum</i> (Miller) A.W. Hill. (Apiaceae)	Maydonoz	Diüretik, adet düzenleyici, zehirlenmelerde antidot.	Adet sancıları, midevi, gaz giderici, ülser, antidiyabetik, sistit, laksatif, süt arttırıcı. ²⁹ Diüretik, hipertansiyon. ¹⁹ Böbrek taşı, yara iyileştirici. ²⁸ İltihap kurutucu, böbrek rahatsızlıkları, idrar yolları iltihabı, zayıflatıcı. ²⁰
<i>Phaseolus vulgaris</i> L. (Fabaceae)	Fasülye	Bağırsakları rahatlatıcı.	Diyabet. ²⁹
<i>Pimpinella anisum</i> L. (Apiaceae)	Anason	Gaz giderici, zehirli hayvan ısırıklarında, cinsel güç artırıcı, baş ağrısı.	Hazım kolaylaştırıcı. ¹⁰ Sancı giderici. ³⁰
<i>Pinus nigra</i> J. F. Arnold (Pinaceae)	Karaçam	Öksürük kesici, göğüs hatalıklarında.	Öksürük kesici. ²⁹
<i>Pinus pinea</i> L. (Pinaceae)	Fıstıkçamı	Öksürük kesici.	Meni arttırıcı; öksürük kesici, boğmaca. ²⁹
<i>Pinus sylvestris</i> L. (Pinaceae)	Sarıçam	Öksürük kesici.	Meni arttırıcı; öksürük kesici, boğmaca. ²⁹
<i>Pistacia terebinthus</i> L. (Anacardiaceae)	Menengiç	Mide-bağırsak problemleri, mesane, rahim şikayetlerinde.	Saç bakımı, nefes açıcı, astım, ağrı kesici, tıbbi çay. ²⁶ Balgam söktürücü, karın ağrısı, ülser, gaz sancısı, böbrek taşı. ²⁹ Antiseptik, yara iyileştirici. ¹⁹ gıda. ²²
<i>Plantago major</i> L. (Plantaginaceae)	Sinirotu	Ülser, tümör, köpek ısırıkları, yanıklar, iltihaplanma, iltihaplı bezler, kabakulak, epilepsi, astım, diş ağrısı, böbrek-mesane şikayetlerinde.	Yara iyileştirici, bronşit, midevi, alerji, cilt problemleri. ²⁶ Yara bakımı, antiseptik, akne, ağız bakımı, sistit, böbrek taşı. ²⁹ Yara iyileştirici. ¹⁹
<i>Platanus orientalis</i> L. (Platanaceae)	Çınar	Ödem, enfeksiyon, göz şikayetleri, diş ağrısı, yılan sokması, yanık.	Artrit, bronşit, eklem kireçlenmesi, burun akıntısı, ağrı. ²⁶ Antiseptik. ¹⁹ Diş ağrısı, böbrek taşı, kellik ve kepek, hemoroit. ³²
<i>Polygonatum multiflorum</i> (L.) All. (Liliaceae)	Mührüsüleyman	Yara iyileştirici, cilt lekelerinin tedavisinde.	Cinsel güç artırıcı. ²⁴
<i>Polygonum aviculare</i> L. (Polygonaceae)	Köyotu	Safra, bağırsak şikayetlerinde, sık ve ağrılı idrara çıkma, hayvan ısırıklarında, adet düzenleyici.	Böbrek taşı, prostat, safra taşı, iştah açıcı. ²⁹
<i>Portulaca oleracea</i> L. (Portulacaceae)	Semizotu	Damar büzücü, baş ağrısı, göz iltihabı, diğer (iltihaplar), mide yanması, cilt enfeksiyonu, dizanteri, hemoroid, bağırsak problemleri, hayvan ısırıklarında.	Hemoroid, sindirim problemleri, sancı, kanser, karaciğer problemleri. ²⁶ Cinsel isteği azaltan, hafıza güçlendirici, kızarıklık. ²⁹ Kurt düşürücü, diüretik. ¹⁹ Gıda. ²²
<i>Prunus avium</i> L. (Rosaceae)	Kiraz	Öksürük, böbrek taşı, göz şikayetleri.	Obezite, diüretik, böbrek taşı. ^{10,26} Göğüs yumuşatıcı, diüretik, ödem çözücü. ²⁹ Böbrek taşı düşürücü. ³⁰
<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. (Rosaceae)	Kiraz eriği	Mide-bağırsak problemleri, diş eti, bademcik, yara iyileştirici.	Yüksek tansiyon, reflü, damar açıcı. ²⁶
<i>Prunus persica</i> L. Batsch (Rosaceae)	Şeftali	Damar büzücü, mide-bağırsak problemlerinde.	Kurt düşürücü. ²⁹
<i>Pteridium aquilinum</i> (L.) Kuhn (Dennstaedtiaceae)	Kartal eğreltisi	Kurt düşürücü, kısırlık, ülser, bağırsak yumuşatıcı.	Böbrek taşı, diyabet. ²⁶ Kurt düşürücü. ¹⁹

<i>Punica granatum</i> L. (Lythraceae)	Nar	Mide-bağırsak problemlerinde, diüretik.	Diyabet, yüksek tansiyon, soğuk algınlığı, ödem çözücü, öksürük kesici, diüretik, kanser, kireçlenme, canlandırıcı, midevi, diyare, gastrit, ülser, yara antiseptiği. ²⁹ Kurt düşürücü, kalp düzenleyici. ¹⁹ Kan şekeri düşürücü. ²⁰ Gıda. ²² Kan şekerini düzenleyici. ³⁰
<i>Pyrus communis</i> L. (Rosaceae)	Armut	Damar büzücü, yara iyileştirici, bağırsak problemlerinde.	Mide bulantısı. ³²
<i>Quercus coccifera</i> L. (Fagaceae)	Kermes meşesi	Diüretik, hayvan ısırıklarında, enfeksiyon, ülser.	Yara, yanık, yara bakımı. ²⁶ Midevi. ¹⁹
<i>Quercus infectoria</i> Oliv. (Fagaceae)	Mazı meşesi	Diüretik, hayvan ısırıklarında, enfeksiyon, ülser.	Yara, yanık, yara bakımı. ²⁶ Midevi. ¹⁹
<i>Raphanus sativus</i> L. (Brassicaceae)	Turp	Sedef, cilt hastalıkları.	Kulak iltihabı. ²⁹
<i>Rhus coriaria</i> L. (Anacardiaceae)	Sumak	Bağırsak şikâyetleri, dizanteri, vajinal akıntı, hemoroid, kırıklara bağlı enfeksiyonlar.	Diş eti problemleri, yüksek kolesterol, ayak kokusu, ağız yaraları, kanser. ²⁶ Antiseptik. ¹⁹ Kanamalı yaralarda. ³² Boğaz ağrısında. ²¹ Gıda. ²²
<i>Ricinis communis</i> L. (Euphorbiaceae)	Hintyağı	Varis, güneş yanıkları, ödem, göz iltihabı, sütten şişen göğüsleri rahatlatmada.	Saç dökülmesi, kene çıkartma. ²⁹
<i>Rosa canina</i> L. (Rosaceae)	Kuşburnu, itburnu	Midevi, bağırsak-sindirim bozuklukları, dizanteri, boğaz tahrişi.	Hemoroid, enfeksiyon, kalp hastalıkları, damar büzücü, c vitamini desteği, kanama durdurucu, solunum yolu enfeksiyonları, menstrual problemler, ağrı kesici, böbrek taşları, üriner enfeksiyonlar. ^{10,26} Diüretik. ¹⁹ Soğuk algınlığında. ²⁰ Sakinleştirici, midevi, baş ağrısı, enfeksiyon, soğuk algınlığı, gıda. ²⁸ Soğuk algınlığı, kurt düşürücü, hemoroid. ²⁹ Soğuk algınlığı, öksürük, tahriş. ³² Soğuk algınlığı. ³⁰
<i>Rosmarinus officinalis</i> L. (Lamiaceae)	Biberiye	Sarılık, halsizlik giderici, krem.	Sinüzit, ağrı kesici, sakınleştirici, obezite, diyabet, üreiner enfeksiyonlar, böbrek taşı, tıbbi çay. ²⁶ İştah açıcı, diüretik. ³² Gıda. ²² Tansiyon; zayıflamak için; kolesterol düşürücü. ^{10,30}
<i>Rubia tinctorum</i> L. (Rubiaceae)	Kökboya	Diüretik, sarılık, siyatik, felç problemlerini azaltmada, doğum sonrası adet düzenleyici.	Romatizma ağrıları, egzema, mantar hastalıkları. ²⁹
<i>Salvia officinalis</i> L. (Lamiaceae)	Adaçayı	Diüretik, menstrual problemler, yara iyileştirici, vajinal mantar.	Sindirim problemlerinde, diüretik, gaz söktürücü, uyarıcı, iltihap söktürücü, yara iyileştirici, soğuk algınlığında. ^{10,28}
<i>Salvia sclarea</i> L. (Lamiaceae)	Paskulak	Cinsel güç artırıcı, göz problemlerinde, ödem çözücü.	Midevi, öksürük kesici. ¹⁹
<i>Sambucus ebulus</i> L. (Caprifoliaceae)	Mürver	İltihap azaltıcı, yanık iyileştirici, köpek ısırıklarında, ülser ve gut tedavisinde.	Hemoroit, romatizma ağrılarının tedavisinde, damar büzücü olarak. ²⁹
<i>Sanguisorba minor</i> L. (Rosaceae)	Çayırduğmesi	Yara iyileştirici.	İştah açıcı. ¹⁹
<i>Saponaria officinalis</i> L. (Caryophyllaceae)	Sabunotu	Karaciğer problemleri, öksürük, astım, bağırsak, böbrek taşı, menstrual problemler, görme	Romatizma, solunum düzenleyici, diüretik. ¹⁹

		keskinleştirmek	
<i>Sesamum indicum</i> L. (Pedaliaceae)	Susam	Katarakt, cilt problemleri, bağırsak temizleyici, midevi, kulak ağrısı, kulak çınlaması.	Yara, yanık, yara bakımı, cilt-saç bakımı, yan ağrısı. ²⁶ Öksürük kesici, cinsel güç artırıcı. ²⁹
<i>Silybum marianum</i> L. (Asteraceae)	Meryemana diken	Kusturucu.	Karaciğer koruyucu. ¹⁰ Romatizma. ²⁰ böbrek problemlerinde. ²⁶ Damar açıcı. ³⁰
<i>Sisymbrium officinale</i> (L.) Scop. Brassicaceae	Ergelen hardalı	Diüretik, böbrek taşları, baş ağrısı, arı sokması.	Göğüs yumuşatıcı, diüretik, ödem çözücü. ²⁹
<i>Smilax aspera</i> L. (Liliaceae)	Gıcirdikeni	Ölümcül zehirlenmelerde antidot olarak.	İltihaplı yaralarda antiseptik olarak. ²⁹ kabızlık, egzema. ³²
<i>Solanum melongena</i> L. (Solanaceae)	Patlıcan	Cilt hastalıklarında, göz yaralarında, kulak ağrısının tedavisinde ve adet düzenleyici olarak.	Ağır yaralar, romatizma tedavisinde. ³¹
<i>Solanum nigrum</i> L. (Solanaceae)	Köpek üzümü	Halüsinojenik, zehirli.	Diş ağrısı. ²⁹ Analjezik, sedatif. ¹⁹ Hemoroit, romatizma, adet düzensizlikleri. ²⁸
<i>Styrax officinalis</i> L. (Styracaceae)	Tesbih çalısı	Burun akıntısı, ses kısıklığı ve kaybi, öksürük.	Akne tedavisinde. ²⁹
<i>Taraxacum officinale</i> Weber (Asteraceae)	Karahindiba	Diyare, saç-diş bakımı.	Safra, idrar söktürücü. ¹⁰ Diüretik, süt artırıcı, diş temizleyici, gıda. ²⁸
<i>Teucrium chamaedrys</i> L. (Lamiaceae)	Kısamahmut	Spazm, sarılık, sindirim yavaşlığı, rahim problemleri.	Ağız yaraları. ²⁶ Diyabet. ²⁹ Uyarıcı, midevi. ¹⁹
<i>Teucrium polium</i> L. (Lamiaceae)	Acıyavşan	Adet düzenleyici, zehirli hayvan ısırıklarında, bağırsak hareketlerini arttırıcı.	Burun dekonjestanı, diyabet, yüksek kolesterol, yüksek tansiyon, gastrointestinal ağrılar, kusma, bebek/çocuk iştahsızlık, ateş. ²⁶ İştah açıcı, diüretik. ¹⁹ Akciğer iltihapları, mide ülseri, diyabet, hipertansiyon, bağırsak hastalıkları, yüksek kolesterol tedavisinde, ateş düşürücü, diüretik olarak. ^{19,26} Alerji için; sancı giderici. ³⁰
<i>Tribulus terrestris</i> L. (Zygophyllaceae)	Deveçökerten	Damar büzücü, serinletici, enfeksiyon giderici, pamukçuk, tonsilit, ağız ve diş eti ülseri, göz rahatsızlıkları, böbrek taşları, yılan ısırıklarının tedavisinde.	Hemoroid, ağrı kesici. ¹⁰ Kalp güçlendirici, diüretik. ¹⁹ Yüksek kolesterol, hemoroit, böbrek taşlarının tedavisinde. ^{25,29} Böbrek taşı ve hipertansiyon. ³² Şeker düşürücü. ²⁰ böbrek taşı; damar tıkanıklığı. ³⁰
<i>Tussilago farfara</i> L. (Asteraceae)	Öksürük otu	Öksürük kesici.	Öksürük kesici, bronşit tedavisinde, göğüs yumuşatıcı olarak. ³¹ Öksürük ve bronşit tedavisinde. ²¹
<i>Urginea maritima</i> (L.) Baker (Asparagaceae)	Adasoğanı	Kalp kuvvetlendirici, idrar arttırıcı, ödem, sarılık, öksürük, astım tedavisinde.	Yılan, akrep ısırıklarında, baş ve diz ağrısı tedavisinde, kalp kuvvetlendirici, balgam söktürücü, idrar arttırıcı olarak. ²⁶
<i>Urtica pilulifera</i> L. (Urticaceae)	Dalağan, ısırgan	Ülser, lösemi, kanser, tümör, astım, akciğer zarı iltihabı, zatürre, adet düzenleyici.	Kanser, antienflamatuar, bronşit, idrar yolu enfeksiyonları, kellik, saç folikülü stimülatörü, saç bakımı, hormonal şikâyetler, vücut alerjileri. ²⁶
<i>Urtica urens</i> L. (Urticaceae)	Cılağan, ısırgan	Ülser, lösemi, kanser, tümör, astım, akciğer zarı iltihabı, zatürre, adet düzenleyici.	Analjezik, romatizma, diüretik, uyarıcı. ¹⁹ Mide, bağırsak ve böbrek hastalıklarında, adet düzenleyici, gıda. ²⁸

<i>Urtica dioica</i> L. (Urticaceae)	Isırgan	Ülser, lösemi, kanser, tümör, astım, akciğer zarı iltihabı, zatürre, adet düzenleyici.	İdrar yolu iltihabı. ¹⁰ Kanser, şeker düşürücü, prostat kanseri, sivilce tedavisinde. ²⁰ Akciğer kanserinde. ²¹ Astım. ²² Sistit. ²³ Damar açıcı, romatizma, eklem ve mide ağrıları, kanser. ³⁰
<i>Xanthium strumarium</i> L. (Asteraceae)	Koca pıtrak	Ödem çözücü, cilt lekeleri.	Kellik ve kepeğin tedavisinde. ³²
<i>Valeriana officinalis</i> L. (Valerianaceae)	Kediotu	Böbrek bozuklukları, karaciğer hastalıkları, ağrılı idrara çıkma, sarılık, gastrit.	Sakinleştirici. ¹⁰ Yara iyileştirici. ¹⁹
<i>Verbena officinalis</i> L. (Verbenaceae)	Mineçeği	Sarılık, ödem, ülser, tonsilit, ağız yaralarının, yılan sokması tedavisinde, enfeksiyon azaltıcı olarak.	Kalp hastalıkları, adet düzensizliği, kanser, böbrek taşları, karaciğer hastalıklarının tedavisinde. ³⁰
<i>Vicia faba</i> L. (Fabaceae)	Bakla	Bağırsak şikayetleri, öksürük, tümör, ödem, göz problemleri, cilt hastalıkları.	Alzheimer, kalp güçlendirici, damar genişletici. ²⁶
<i>Viola odorata</i> L. (Violaceae)	Kokulu menekşe	Mide yanması, göz enfeksiyonları, çocuk epilepsi.	Diüretik. ¹⁹
<i>Viscum album</i> L. (Santalaceae)	Ökse otu, göveldek	Ülser, kötü huylu tümörler.	Böbrek problemleri, diyabet, yüksek kolesterol, yüksek tansiyon, obezite, bronşit, damar sertliği, tümör, kanser. ^{10,26} Astım-nefes darlığı, öksürük kesici, uzun süreli adet kanamalarında düzenleyici. ²⁹ Hipertansiyon, öksürük kesici. ¹⁹ Astım ve solunum güçlüğü. ²¹
<i>Vitex agnus-castus</i> L. (Lamiaceae)	Hayıt	Süt artırıcı, adet söktürücü, rahim rahatsızlıklarında, çıkık, yara iyileştirici.	İdrar söktürücü. ¹⁰ Astım, bronşit, soğuk algınlığı, hormonal problemler. ²⁶
<i>Vitis vinifera</i> L. (Vitaceae)	Asma, tevek, üzüm	Baş ağrısı, gastrit, cinsel güç artırıcı, cilt hastalıkları, diüretik, böbrek taşları, saç dökülmesi, siğil.	Cilt yenileyici. ¹⁰ Yara iyileştirici. ¹⁹ Kansızlık. ³² Gıda. ²²
<i>Zingiber officinale</i> Roscoe (Zingiberaceae)	Zencefil	Mide, sindirim, bağırsak problemlerinde.	Zatürre. ²¹ Astım-bronşit, öksürük. ^{10,30}

KAYNAKLAR

1. Baytop T. Anazarbalı Dioscorides I. yüzyılda yaşamış ünlü bir hekim. Sandoz Dergisi 1997; 1: 10-17.
2. Tekiner H. Dioscorides materia medica manuscripts in Turkey. Pharmaziegeschichte 2009.
3. Ataç A, Yıldırım V. Osmanlı hekimleri ve Dioskorides'in "De Materia Medica"sı. Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi 2004; 15: 257-269.
4. Yıldırım VR. Dioskorides'in De Materia Medica isimli eserindeki drogların veteriner hekimlik alanında kullanımları. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2016; 6(3): 121-127.
5. Uygur H, Ökten Aİ. İlk çağlardan günümüze Çukurova tıp tarihi. Adana; Karahan kitabevi; 2016.
6. Yıldırım Ş. Etnobotanik ve Türk etnobotanigi. Kebikeç 2004; 17: 175-193.
7. Osbaldeston TA, editor. The herbal of Dioscorides the Greek, Ibdis Press. Johannesburg South Africa; 2000. Available from: <https://tr.scribd.com/doc/94437559/Dioscorides-De-Materia-Medica>.
8. Gunther R. The Greek herbal of Dioscorides, Illustrated by A Byzantine A.D. 512, Englished by John Goodyer A.D. 1655, Edited and First Printed A.D. 1933, Facsimile of The 1934 Edition, London-NewYork; 1968.
9. Dioscorides P. Dioscoridis Libri Octo Graecae et Latinae. Paris, 1549. Available from: https://books.google.com.tr/books?id=Fcc7AAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=De+Materia+Medica+Dioscorides&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=De%20Materia%20Medica%20Dioscorides&f=false.

10. Demirci S. Adana il merkezinde halk arasında tıbbi amaçlı kullanılan bitkiler, karşılıklı konuşma, 2018.
11. Lewin R. Modern İnsanın Kökeni, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 7. basım, Tübitak, Ankara; 2000.
12. Heinrich M. et al. Fundamentals of pharmacognosy and phytotherapy, Churchill Livingstone: Edinburgh; 2004.
13. Başaran AA. Ülkemizdeki bitkisel ilaçlar ve ürünlerde yasal durum, Mised 2012; 27-28: 22-26.
14. Ersöz T. Bitkisel ilaçlar ve gıda takviyeleri ile ilgili genel yaklaşım ve sorunlar. Mised 2012; 27-28: 11-21.
15. Kırıcı S. Türkiye’de tıbbi ve aromatik bitkilerin genel durumu. Türktob 2015; 15: 4-11.
16. Faydaoğlu E, Sürücüoğlu MS. Geçmişten günümüze tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanılması ve ekonomik önemi. Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi 2011; 11(1), 52-67.
17. Başer KHC. Tıbbi Bitkiler, Bilim ve Teknik 1995; 331:76-79
18. Harput Ş. *Urtica dioica- Urtica urens* (Isırgan). Demirezer Ö, editör. FFD monografı, Tedavide kullanılan bitkiler. Ankara: Özyurt matbaacılık: 2011; 695-704.
19. Karaman S, Kocabas YZ. Traditional medicinal plants in Kahramanmaraş. The Sciences 2001; 1(3): 125- 128.
20. Kıran Ö. Kozan yöresi florasındaki tıbbi bitkiler ve bunların halk tıbbında kullanılışı. Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji Ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi; 2006.
21. Alan S, et al. Traditional health practices in mountain, plain and seaside regions of Adana in Turkey. Indian Journal of Traditional Knowledge 2012; 11(4): 593-601.
22. Altay V, Karahan F. Tayfur Sökmen kampüsü (Antakya-Hatay) ve çevresinde bulunan bitkiler üzerine etnobotanik bir araştırma. Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi 2012; 2(7): 13-28.
23. Gökyıldız Ş, Alan S, Öztürk M, Şenesen RO. Traditional health practices in mountain, plain and seaside regions of Adana in Turkey: Maternal and infant health. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2013; 3(3): 21-9.
24. Demirci S, Özhatay N. An ethnobotanical study in Kahramanmaraş (Turkey); wild plants used for medicinal purpose in Andirin, Kahramanmaraş. Turkish J Pharm Sci 2012; 9(1): 75-92.
25. Deliorman O. *Viscum album* (Ökse otu). Demirezer Ö, editör. FFD monografı, Tedavide kullanılan bitkiler. Ankara: Özyurt matbaacılık: 2011; 721-730.
26. Sargın SA. Ethnobotanical survey of medicinal plants in Bozyazı district of Mersin, Turkey. J of Ethnopharm 2015; 173: 105-126.
27. Temiz A, Acar J Gıdalardaki doğal toksik bileşikler. Gıda Dergisi 1984; 9(1): 31-39.
28. Bağcı Y, Savran A, Dural H. Pozantı (Adana) ve çevresindeki bazı bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri. SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi 2006; 27: 77-82.
29. Güzel Y, Güzelşemme M, Miski M. Ethnobotany of medicinal plants used in Antakya: A multicultural district in Hatay Province of Turkey, J of Ethnopharm 2015; 174: 118-152.
30. Altay V, Karahan F. An ethnobotanical research on wild plants sold in Kırıkhan district (Hatay/Turkey) herbalists and local markets, Biodicon 2015; 8(2): 81-91.
31. Güneş S. Karaisalı (Adana) ve köylerinde halkın kullandığı doğal bitkilerin etnobotanik yönden araştırılması. Niğde, Niğde Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi; 2010.
32. Sağıroğlu M, et al. An Ethnobotanical survey from Yahyalı (Kayseri) and Tarsus (Mersin). Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi 2013; 2: 13-37